

KİTAP TAHLİLİ

Yıldız DEVECİ BOZKUŞ

TRT 6 Kanal Koordinatörlüğü
yildizdeveci@gmail.com

ERMENİ SORUNU, DİASPORA VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Yazar: Doç. Dr. Sedat Laçiner

Ankara, Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası, USAK Yayınları, 2008, 654 Sayfa.

Doç. Dr. Sedat Laçiner tarafından hazırlanan “Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası” adlı eser yedi bölümden oluşmaktadır. Ermeni sorunu, Türkiye-Ermenistan ilişkileri ve konunun dış politik gelişmelerle ilgili boyutlarının incelendiği bu eserin alanında ilk ve tek olduğunu söylemek mümkündür. Sorunun başlangıcından günümüze uluslararası camiada şekillenışı, Türkler ve Ermeniler tarafından algılanış biçimi, sorunun tespiti ve çözüm önerilerinin de geniş yer aldığı bu kapsamlı eserin konuyla ilgili önemli bir eksikliği gidereceği anlaşılmaktadır.

Ermeni sorununun tanımının yapıldığı birinci bölümde Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ermenilerle ilgili genel bir değerlendirme yapılarak 1977-78 Osmanlı-Rus Savaşının Ermeni sorunu üzerindeki etkisine değinilmektedir. Bu dönemde ayrıca Ermenilerin Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde hangi görevlerde yer aldığı ve I. Dünya Savaşı sırasında alınan tehcir kararının gerekçelerine, tehcir kararının hangi şartlar altında alındığına ve bu kararın kimleri kapsadığı, kaç yıl yürürlükte olduğu ve konuya ilişkin yerli ve yabancı kaynakların belirttiği rakamlar üzerinde durulmaktadır. Ermeni Tehciri ve Japon Tehciri örneklerinin de karşılaştırıldığı bu bölümde, iki tehcir arasındaki farklılıklara ise yazar şöyle yer vermiştir: “*Karar öncesinde ve sonrasında yapılan tartışmalara baktığımızda Amerikan toplumunun bu kararı alırken salt güvenlik kaygılarından hareket etmediği, ırkçı yaklaşımın da önemli bir öge olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Ermenilerin aksine Japon Amerikalılar bir kez olsun isyan etmemişler, isyan bir yana şiddet eğiliminde dahi bulunmamışlardır. Buna karşın Amerikan bürokrasisi ve medyası son derece sert ifadeler ile Japonları “düşman ırk” olarak tanımlamıştır.*”

“Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ermeni Sorunu” başlıklı ikinci bölümde ise Ermeni diasporasının Türkiye karşısı çalışmalarının ilk kez ortaya çıktığı

dönemlere yer verilerek, başta Avrupa olmak üzere, Ortadoğu ve diğer bölgelerde diasporanın yapılanması ve Türkiye karşıtı giriştikleri eylemlere değinilmektedir. ABD, Fransa gibi batılı ülkelerin yanı sıra Suriye ve Lübnan gibi Ortadoğu ülkelerindeki Ermeni faaliyetlerinin de yer aldığı ikinci bölümde, Ermeni diasporasının Türkiye karşıtı çalışmalarının temellerinin 1920’li yıllara kadar uzandığına yer veriliyor. Arap milliyetçiliğinin Ermeni göçlerinden dolayıda olsa önemli bir etkisi olduğuna değinen Laçiner bu konuya şöyle açıklık getirmektedir: “Arap ülkeleri birer birer bağımsız olduktan sonra millileştirmeler başlamış ve yükselen milliyetçilik azınlıkları da kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Özellikle Nasr’ın Arap milliyetçiliği fırtınası tüm Arap ülkelerinde azınlıklara daha fazla şüphe ile bakılmasına yol açmıştır. Örneğin 1956-57 yıllarında yaşanan millileştirme dalgasında sadece Fransız ve İngiliz değil Ermeniler de zarar görmüştür. Çok sayıda Ermenilere ait gayrimenkul ve işletme de tıpkı İtalyanların, İngilizlerin, Fransızların ve Yunanlıların bir çok mal ve işletmeleri gibi kamulaştırılmıştır. Böylece bir çok Ermeni Mısır’ı terk ederek ABD, Kanada, Fransa ve diğer ülkelere daha fazla göç etmeye başlamıştır.”

Eserin dikkat çekici bir diğer özelliği ise soykırım iddiaları konusunda çeşitli ülke parlamentolarında alınan kararlara da yer verilmesidir. Bu bağlamda üçüncü bölümde 1965 yılından itibaren Ermenistan dışında gerçekleştirilen gösterilere değinilerek 1965’te Erivan’da gerçekleştirilen gösterinin parlamento kararlarının başlangıcı için bir dönüm noktası olduğu vurgulanmıştır.

Ermeni teröründe adeta bir patlamanın yaşandığı 1970’li yıllarda ise Ermeni terörünün Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasında ciddi sorunlar yarattığı, bu sorunların başlangıcının ise Kıbrıs Barış hareketi olduğu belirtilmektedir. Kıbrıs sorunu ile Ermeni sorunu arasındaki ilişkinin Rumlar tarafından bilinçli bir şekilde oluşturulmaya çalışıldığını belirten Laçiner, bu ilişkiyi “Rum çıkarları ile uyum sağlaması ve Rumların Ermenileri destekleyerek siyasi rant elde etmeye” çalışmasına bağlamaktadır.

Eserin beşinci bölümünde özellikle 1980’li yıllarla birlikte soykırım iddiaları konusunda uluslararası camiada yaşanan gelişmeler ele alınmaktadır. Burada en çok dikkat çeken husus ise bu sorunun 1980’li yıllarda sadece Batı’da değil Ortadoğu ülkelerinde de patlak vermeye başladığı ve çeşitli ülke parlamentolarında gündeme getirildiğidir.

Eserin altıncı bölümünde ise Soğuk Savaş sonrasında Ermeni sorununun Türkiye’nin dış ilişkilerini nasıl yönlendirdiği konusuna açıklık getirilmektedir. Başta Fransa’nın almış olduğu kararların iki ülke arasında yarattığı ekonomik ve siyasi sorunlar olmak üzere sorunun Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri boyutu ve İngiltere’nin Ermeni sorunu konusunda takındığı tavra ağırlık verildiği

gözlenmektedir. Bu bölümde ayrıca Almanya, İsviçre, Belçika, İtalya ve Polonya'nın da soruna bakış açısına yer verilmektedir.

Eserin sonuç bölümünde ise Ermeni sorununa dair tespitler, öngörüler ve önerilere yer verilerek sağlıklı bir çözüm için tarafların üzerine düşen hususlara değinilmektedir. Bu bağlamda Laçiner'in burada üzerinde durduğu dikkat çekici hususlardan biri de Ermeni sorunu ile Ermenistan sorununun birbirinden ayrılması gerektiği yönündeki vurgusudur. Doalysıyla son dönemlerde Ermeni sorunu ve Türkiye-Ermenistan ilişkileri konusunda yaşanan yoğun gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda bu iki ayrımın gerekliliği bir kez daha kendiliğinden ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Sonuç olarak son dönemlerde Ermeni sorunu üzerine yayınlanan eserlerin sayısında hızlı bir azalma söz konusudur. Yayınlanan eserlerin büyük bir çoğunluğunun ise daha ziyade tarihi ve spesifik konuları ele aldığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu eserin gerek her yönüyle konunun farklı boyutlarını incelemesi ve gerekse de bir çok esere oranla daha tarafsız ve bilimsel bir yaklaşım sergilemiş olması bakımından dikkate alınması gereken bir eser olduğunu söylemek mümkündür. Bu yönüyle sorunun hem uluslar arası ilişkiler hem de siyasi boyutunun kapsamlı bir şekilde ele alınmış olmasının yanı sıra kitapta kronolojik bir sıranın takip edilmiş olunması da okuyuculara büyük kolaylık sağlamaktadır.